

Många myntfynd gjorda i Veinge

I Veinge hembyggsarkiv påträffas följande anteckningar om myntfynd.

Veinge är en gammal bygd, och många fornfynd av större eller mindre värde har gjorts här under tidernas lopp. Säkerligen döljer jorden ännu många skatter, som kanske en gång bringas upp i dagsljuset. Det var inte ovanligt att man i gångna sekler grävde ner sina rikedomar - silver- och guldföremål- när ofärd hotade, för att sedan kanske själv omkomma i krig eller på annat sätt utan att ha meddelat någon anförvant, var skatten låg nedgrävd.

Det största fyndet gjordes i början av 1800-talet av en bonde i Veinge by, Pehr Mårtensson. Han ägde den gård, som nu innehas av en släkting i femte led, Lars Jönsson. Denne Pehr Mårtensson gick en dag och ärjde sin åker på Veinge Vång, då årderbillen grep tag i något, som vid närmare undersökning visade sig vara en stor silverkanna, fylld med smycken och guldmynt. De senare var präglade i början av 1600-talet och av dansk extraktion. Halland hörde ju till Danmark på den tiden. Pehr Mårtensson anmälde fyndet till myndigheterna som inlöste det med inte mindre än 9000 riksdaler och dessutom lät honom behålla silverkannan. Denna sålde han dock till en boråsknalle för 100 riksdaler.

9000 riksdaler var mycket pengar på den tiden, och som jämförelse med nutida penningvärde kan nämnas, att Pehr Mårtensson för denna förmögenhet, som verkligen var som hittad inköpte en gård i Öringe, vilken i dag säkerligen är värd mycket stora belopp.

Enligt samma källa påträffade Karl Svensson i Kapplet ett 60-tal mynt, när han på 30-talet grävde en brunn i närheten av Sankt Hans källa. Under arbetets gång kom en mängd mynt framrullande med kvicksanden. Mynten tillvaratogs och fyndet anmäldes i vederbörlig ordning till berörda myndigheter.

De flesta mynten var av koppar och i sjättdelsöresvalörer, medan ett tiotal var av silver och i ettöresvalörer. I anteckningarna understryks det egendomliga att samtliga mynt var från Karl XI:s tid, trots att man offrat i Sankt Hans källa under århundraden och in på 1800-talet.

Arvet från fäderna

Sankt Hans kapell en egenartad fornlämning

En egenartad fornlämning är Sankt Hans kapellruin och offerkälla belägen i en sankmark vid Bölarps by. Under regnperioder översvämmas området av Vessingeån. Länsantikvarie Lennart Lundborg, som gjort en sammanställning av resultaten från 1965 års utgrävning, tror att kyrkobyggnadens förläggning hör samman med den legendomspunna artesiska källa, som här sprungit upp.

Utgrävningen tillkom på initiativ av välbekante sydhalländske forskaren Axel Ejwertz. Han ville med arkeologins hjälp söka få klarhet i kapellets tillblivelse och sambandet med offerkällan. Invid denna hade nämligen ett 60-tal svenska kopparmynt från åren 1666-1668 påträffats.

Utgrävningen utfördes av Hallands museum och bekostades av dåvarande Veinge kommun och Södra Hallands hembygdsförening. Före avslutandet av arbetena 1970 hade ett sju meter högt träkors rests, där altaret i kapellet stått.

Sedan murarna frilagts, visade det sig att ruinen var orienterad i öster-väster. Dess inre mätte endast 6,5 x 9 meter. Murarna utgjordes av mer än meterstora rektangulära stenblock, sammanfogade med kalk. Mitt på den östra väggen låg ett rektangulärt altare, som mätte 1,75 m i sida. Vid en djupgrävning på ömse sidor om detta visade det sig, att kapellet uppförts på mossmark, vilken man stötte på endast en halv meter under grundstenarna. Under ruinen låg även lämningar av en risbädd, djupare ner följde blålera. I ett av schakten iakttogs dessutom en bearbetad ekstock. Några gravar eller benlämningar, som tyder på att kapellområdet utnyttjats som gravplats, framkom inte.

På murarnas innersida hade anlagts en stödjande stenpackning. Golvet var till vissa delar bevarat. Det utgjordes av tegel, lagt i fiskbensmönster. Ovanpå golvet hittades ett tyskt silvermynt från 1555, en s k sechsling slagen i Weimar.

Om fynden inne i kapellet var magra, så var källan och området kring denna fyndrikare. Det äldsta identifierbara myntet var en dansk sösling från Christian IV:s tid. Mynt från drottning Kristina och Karl X Gustav ingår i samlingen. De flesta mynten visade sig vara svenska. De härrör från Karl XI:s tid, 1660-1670-talen, d v s från samma epok som det stora fyndet vid källan 1934. Även mynt slagna av Karl XII, Fredrik I samt Karl XIV Johan kom i dagen.

Sammanfattningsvis kan sägas, att ett 130-tal mynt av silver och koppar påträffades vid undersökningarna. En fullständig förteckning över myntfynden från undersökningen 1965-1970 återges i anslutning till Lundborgs uppsats, införd i "Halland" 1975. (se bifogat dokument)

I "Meddelanden från Hallands Museum", tryckt 1893, görs gällande, att det mellan 1805 och 1809 skulle ha gjorts ett större fynd av silvermynt på platsen. Ett ögonvittne påstods ha berättat, att mynten "vora tunna som löf å oläsliga". Om uppgiften är sann, frågar man sig vart detta myntfynd tagit vägen.

I sin beskrivning från Laholms prosteri 1765-1785 uppger Pehr Osbeck bl a, att vid kapellets västra sida, där dörren och ingången varit, är en grav bestående av stora stenar uppsatt på båda sidor. Den kallas S. Hansens grav och i den hade en källa runnit upp. Den torkar aldrig upp. Osbeck säger vidare, att varje midsommar afton reser mycket folk dit för att två sig i källvattnet och lägga pengar till de fattiga i en stock, vilken är upprest vid källan.

N. P. Erlén, bekant för sina resebrev, besökte kapellruinen i augusti 1881. Han skildrar källkulten och nämner veingekomministern Karl Karlén (i tjänst 1863-1875), som började hålla evangeliska bönemöten vid källan och härigenom kom det gamla folkbruket att förlora sin ursprungliga prägel.

Framlidne markägaren till gården Kapplet, där kapellet och källan är belägna, hette Karl Svensson. Han har i Laholms Tidning den 21 november 1974 redogjort för de sägner han hört om fornminnet. Det är berättelser om trollens verksamhet där, och hur källans vatten tilltröddes en helande kraft. I Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid kommer Greta Arvidsson in på närliggande tankegångar. Källorna kunde också ge förebud om kommande händelser.

Axel Ejwertz har framkastat vissa teorier om kapellets tillkomst, som skulle kunna härröra från senmedeltiden, d v s 1400-talet. En kyrkligt intresserad väpnare vid namn Per Knutsson skulle ha kunnat ha med kapellets tillkomst att göra. Denne, som då ägde Bölarps gård, nämns bl a som donator till ärkestolen och domkyrkan i Lund omkring år 1500.

Kapellet torde ha haft en kort livstid. En intressant uppgift lämnas av S P Bexell, nämligen att ruinerna stod kvar ovan mark år 1710, däribland hela gavelmuren.

Sammanfattningsvis kan konstateras att vid utgrävningen gjorda fynd inte möjliggjort någon datering av kapellets tillkomst. Däremot kunde byggnadens utsträckning kartläggas.

(Ur Varbergs Museums arkiv)

JÄTTENS BÄLTE

Sägen från Veinge, upptecknad av Edvard Erlandsson.

För många hundra år sedan bodde ett jättepar i Kapellshögen, som ligger i Bölarps by, sydost om Veinge kyrka. Men sedan kyrkan byggts, så funno jättarna ej trevnad där längre, ty de kunde ej fördraga ljudet av kyrkklockorna. Och så begav sig jätten neråt Skåne för att se om där var något bättre. Han fann då troligen någon plats därnere som föll honom i smaken och varest klockpingel ej störde trevnaden, och så ville han ha bud hem till jättinnan, som gick hemma i Kapellshögen och väntade på nyheter från honom. Men han vilje helst slippa att själv resa hem. Han hade säkert ingen tid att försumma därpå, ty han hade brått att iordningställa den nya bostaden.

Så träffade han en handlare, som skulle resa upp mot Småland, och han skickade då med handlaren ett bälte och bad honom lämna det till jättens hustru, då handlaren reste förbi kapellet.

Handlaren lovade att överlämna bältet till jättens kärlekskliga hälvt, men då han på sin tid reste och kom till kapellet, var det mitt i natten, och han var liksom så rädd för att vid den tiden träda in i Kapellshögen och störa jättinnan i hennes söta sömn. Möjligen var han också rädd, att hon skulle förhäxa honom, varför han fortsatte vägen förbi. Att ej avlämna bältet vågade han inte, och då han så i Bölarp fick se en stor gammal asp stående vid vägen, så tyckte han, att han skulle spänna bältet om aspstammen, så kunde nog jättinnan sedan finna det och spänna det av aspen och om sin egen midja istället.

Så tog handlaren bältet ur sin påse. Det föll honom, ett ögonblick in att prova det på sig själv, men då det tycktes för stort för hans spinkiga lekamen, så övergav han strax denna idé samt spände med en handelsmans vana händer vid att hantera dylika grannlåter bältet om den digra aspstammen. Men nu fick han göra stora ögon. I detsamma som han väl knäppt åt bältet, så började det knaka och knastra i trädets rötter, vagga och susa i grenarna och rätt vad det var så rycktes aspen upp med rötterna, höjde sig några alnar över marken, och for sedan med vinande fart ner åt Skåne. Handlaren stod högeligen glad över att han ej fallit för, frestelsen att prova bältet på sig själv, men hankände sig dock lite kuslig till humöret, då han så skyndsamt som möjligt begav sig därifrån. Men jätten blev liksom litet överraskad, när han istället för att se jättinnan komma flygande sig till mötes, omgjordad med det underbara bältet; fick se den gamla bekanta aspen från Bölarp slå ner bredvid sig.

Avskrivet på Varbergs Museum den 9/8 -66 av
Greta Nilsson, Mestocka.

Hög på guldpelare

Enligt sägnen står Kappelshögen på guldpelare, som är synliga under julnatten. En dräng red en gång en julnatt dit för att se om det var sant. När han kom fram till högen kom en troll tös ut ur berget och räckte honom en bägare med en dryck i och bad honom att dricka därav. Men drängen anade oråd, och istället för att dricka slog han ut drycken på marken, stoppade bägaren i fickan och red därifrån så fort han kunde. Men trollen förföljde honom och voro nära att hinna upp honom då en röst ovanifrån sade: "Du dåre, rid in på din kors fåre." Han gjorde så och var räddad, ty genom att rida på tvären över en plogfåra hade han ridet korstecknet mot vilket trollen intet förmå.

(Johan Jonsson, Avskrivet 10 maj 1984)

Om troll och kyrkklockor

Ur "I drakslingornas land" – sägner och folktro från Halland.

Trollen är oftast förknippade med konflikter där kampen mellan dem och kyrkan står i fokus. Allmänheten bygger kyrkan medan trollen störs av klockorna. I detta ämne finns en intressant sägen från Veinge som visar att tunnlar genom Hallandsåsen inte är en ny företeelse.

Inuti Kapellhögen bodde en gång en trollfamilj. Far i huset stördes av kyrkklockan och gjorde allt för att tysta den. Resultatet blev att sockenborna flyttade kyrkan till dess nuvarande läge och trollen kunde inte längre påverka själva klockringningen. Men samtidigt kunde de fortfarande höra klockorna vilket fick till följd att hela familjen flyttade till Östra Karup och en av socknens gravhögar. Det nya livet blev inte riktigt vad man förväntat och ensamheten blev med tiden alltmer påtaglig. För att motverka tristessen sökte de kontakt med släktingar på sydsidan av åsen. Helst ville de inte färdas i öppen dager så hela familjen hjälptes åt att gräva en tunnel genom åsen. Uppteckningen är från slutet av 1930-talet men tyvärr förtäljer inte sägnen om de lyckades med sina föresatser eller om det var ytterligare ett misslyckat försök att bemästra åsen.

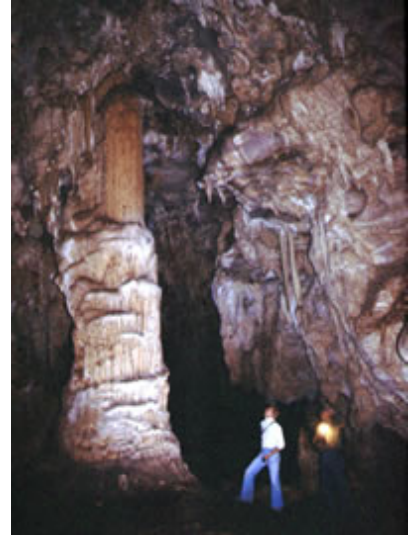
Troll, gravhögar och tunnlar

by Lennart Carlie

Inledning

En springande punkt inom arkeologin är att öka förståelsen för våra förhistoriska monument. Att förklara vad det enskilda objektet utgör tillhör inte den svåra biten utan svårigheterna uppstår när man skall beskriva de händelser och förehavanden som ägde rum i det förgångna. Bristen på förståelse eller inlevelse gör att det vilar ett diffust töcken över det förgångna. Kanske är detta en förklaring till varför det förekommer så pass många sägner kring fornlämningar. För att skapa sig en förståelse kring all dessa monument har lokalbefolkningen byggt upp en egen historia, anpassad efter deras historieuppfattning.

I södra Halland finns det ett flertal fornlämningar kring vilka sägnerna är lika intressanta som själv objektet. En av dessa sägner har kopplingar till det mest infekterade byggprojekt som någonsin ägt rum vid Hallandsåsen. Sedan början av 1990-talet har Banverket försökt spränga sig genom åsen för att få en snabbare tågförbindelse längs den svenska västkusten. Arbetet har varit förknippat med stora problem och ännu idag återstår mycket att spränga innan tunneln är färdig. Men arbetet är kanske ogjort för enligt en sägen, berättad 1939, finns det en redan existerande tunnel under åsen. Frågan är bara var.

Tunneln genom Hallandsåsen

Strax utanför Veinge kyrkby finner man idag resterna efter ett kapell vars historia går åtskilliga hundra år tillbaka i tiden. I början av 1800-talet fanns endast grundmurarna efter en 12x8 meter stor byggnad som varit omsluten av en ringmur. Knappt 100 meter från kapellet ligger en magnifik gravhög vars tillblivelse kan förläggas till mellersta delen av bronsåldern, dvs. för cirka 3000 år sedan. Högen visar idag tydliga spår efter skattsökare som vid mer än ett tillfälle grävt sig ner i högen på jakt efter allehanda skatter.

Längre tillbaka har gravhögen haft en vackert välvd yta samtidigt som den utgjorde hemvisten för en hel trollfamilj. Sägner kring denna trollfamilj börjar just här i Veinge men slutar i betydligt sydligare delar av Halland.

Enligt traditionen fanns det på ett tidigt stadium en konflikt mellan trollfamiljen och det närliggande kapellet. Ursprunget till konflikten bestod av den klocka som prästerskapet använde för att sammankalla Ortsbefolkningen till gudstjänst. Klockringningen störde trollfamiljen i deras förehavande och man gjorde allt för att tysta den. Då avståndet inte var alltför stort mellan kapellet och gravhögen, genomförde trollfamiljens manlige överhuvud allt för att sabotera ringningen. Över tid blev trollens envetna sabotage alltför påfrestande för lokalbefolkningen, varför man beslöt sig för att bygga en ny kyrka i anslutning till själva bykärnan.

Efter några år hade Ortsbefolkningen rivit kapellet och byggt en ny kyrka ett par kilometer från den ursprungliga platsen. Här kunde nu kyrkklockorna sammankalla till gudstjänst utan att det förekom några sabotage då avståndet till trollens bostad var alltför långt för att de skulle ge sig ut i det fria och stora klockringningen. Så för invånarna i byn var det frid och fröjd men det var det definitivt inte för trollfamiljen. Flytten av kyrkan var inte längre än att de kunde fortfarande höra klockorna men man kunde nu inte längre påverka förloppet.

Efter en tid blev påfrestningarna allt för stora och vid en familjesamling beslöt man sig för att flytta till en annan plats där man kunde undgå klockornas klang. Valet föll på Östra Karup socken alldeles vid kanten av Hallandsåsen där det fanns "obebodda" gravhögar att flytta in i.

Flytten verkställdes och till slut hade familjen funnit sig till rätta i en av högarna vid åsen där man också slapp ifrån den enerverande klockringningen. Men efter ett tag drabbades familjen av en melankoli som sakta började sprida sig bland medlemmarna. Till en början kunde man inte finna någon förklaring till fenomenet men sakta men säkert uppdagades källan till problemet. Flytten hade även medfört att all kontakt med släkt och vänner upphört och några nya bekantskaper fanns inte att tillgå i den omedelbara närheten.

Närmaste släktingar fanns på andra sidan av Hallandsåsen men dit var det mer än 10 kilometer. För att komma i kontakt med dem var man alltså tvungen att ta sig över den branta barriär som åsen utgjorde. Och inte bara det, man var också tvungen att färdas i dagsljus. Problemet tyckes oöverskridligt men efter åtskilliga diskussioner fann man lösningen på problemet. Lösningen bestod i att gräva en tunnel under åsen och på det sättet kunde man färdas från den ena sidan av åsen till den andra utan att exponeras för dagsljuset.

Enligt sägnen lyckades arbetsföretaget. Trollfamiljen fick kontakt med sina fränder på andra sidan av åsen varefter en stor harmoni infann sig hos samtliga familjemedlemmar.